

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

136:2 • 2016

Hans Gillingstam in memoriam

Filosofie doktor Hans Gillingstam har avlidit i en ålder av 90 år. Han föddes den 22 februari 1925 i Matteus församling, Stockholm, som enda barnet till handlanden Ernst Eriksson och hans hustru Edit. Som ett resultat av släktforskning och sin koppling till byn Gillinge utanför Östhammar ändrade han 1942 sitt efternamn till Gillingstam. Hans verksamhet som personhistoriker och genealog kom att sträcka sig från andra halvan av 1930-talet, då han som tonåring gjorde sina första besök på uppländska pastorsexpeditioner, in i 2000-talet. Första artikeln publicerades 1943 i hembygdsskriften *Hundare och Skeppslag* och hans veterligt två sista artiklar publicerades i *Svenskt biografiskt lexikon* innevarande vår. Däremellan publicerade han omkring 1 700 artiklar, uppsatser och böcker. Detta innebär att han under 73 verksamma år i snitt publicerade sig nästan två gånger i månaden! Ibland var det utgivning av böcker, ofta kortare artiklar och blänkare i person- och släkthistoriska tidskrifter.

Som flitig besökare på lokala bibliotek, Riksarkivet och Stockholms stadsarkiv kunde Hans 1941 presentera ett specialarbete om Ynglingaätten i andra ring på Kungsholmens läroverk. Året därpå levererades ett lexikon över stormaktstidens generaler som enligt läraren uppskattningsvis motsvarade 2 000 arbetstimmar. Efter examen från latinlinjen följde studier vid Stockholms högskola i nordiska språk, historia och ekonomisk historia vilket vid krigsslutet resulterade i en kandidatexamen. Samma år skrev han ett av sina första medeltidsgenealogiska alster, "Medeltidsätten Slaweka" som senare publicerades i *Personhistorisk Tidskrift*. Arkivrådet Ernst Nygren fick upp ögonen för unge Gillingstam som erbjöds en halvtidsanställning vid Vitterhetsakademiens diplomatariekommité. Arbetet bestod främst av att inventera Riksarkivets *Genealogica*-samling i jakt på omnämningen av medeltidsbrev som förkommit i slottsbranden 1697 och på andra sätt. Denna sysselsättning gav honom en unik kännedom om 1500-talets släktböcker som han kom att använda sig av i sitt avhandlingsarbete.

Ett annat resultat av hans forskningar under denna period är den först 50 år senare utgivna boken *Brev ur askan* (1996) som redovisar register och omnämmanden av över 300 medeltida brev som numera saknas i original och som förbigåtts i *Svenskt diplomatariums* utgåvor. Parallellt med arbetet på Vitterhetsakademien fullbordades 1947 en licenciatavhandling om ätten Oxenstierna under medeltiden. Denna byggdes så småningom ut till den 900 sidor omfångsrika doktorsavhandlingen, *Ätterna Oxenstierna och Vasa under medeltiden*, som lades fram vid Stockholms högskola 1952. Redan här framträder hans ovilja till tolkningar utöver vad som framgår av det redovisade källmaterialet, något som gör hans forskning märkligt omodern och tidlös på samma gång. Den används ännu som uppslagsverk angående medeltida personers förhållanden. Den flödande notapparaters hänvisningar är också en omistlig ingång till litteratur och källor för äldrehistoriska forskare. Avhandlingen är antagligen den som refererats mest till inom medeltidsforskningen under de snart 65 år som gått sedan den försvarades. Att avhandlingen endast fick betyget a i stället för A och förväntad docentur var något Hans hade svårt att fördrå.

Under 1950-talet var han med och startade utgivningen av verket *Äldre svenska frälsesläkter* (1957–) som redovisar de riksrådsätter som dog ut före svenska Riddarhusets tillblivelse och därmed saknas i Elgenstiernas *Svenska adelns ättartavlor*. Över 100 ätter har hittills publicerats och Hans har producerat mer än hälften av dessa. Då *Svenskt biografiskt lexikon* efter ett längre utgivningsuppehåll nystartade i början av 1960-talet värvades han till redaktionen och blev kvar där till sin pensionering 1991. Han inrättade sig därefter i forskarcell 10 i Riksarkivets forskarsal och fortsatte producera personhistoriska och genealogiska alster i ytterligare 20 år.

Under hela sin forskarkarriär samlade Hans uppgifter om svenska riksråd från äldsta tid till titelns avskaffande 1789. Uppmuntrad av önskemål från forskarvärlden utgav han 2009 matrikeln "Det svenska riksrådets världsliga medlemmar under medeltiden". Uppgifter till en matrikel för tiden 1520–1789 föreligger. En from förhoppning är att detta material kunde sammanställas, ges ut och därmed fullständiga den svenska riksrådsmatrikeln.

Hans var korresponderande ledamot av Vitterhetsakademien sedan 1987, tillika av Genealogiska samfundet i Finland sedan 1963. Han invaldes 1959 i Kungliga samfundet för utgivande av handskrifter rörande Skandinaviens historia och var hedersledamot av Genealogiska föreningen från 1980. Dessutom var han ledamot av rådgivande nämnden för *Sveriges medeltida personnamn* och läste manus till det agrarhistoriska verket *Det medeltida Sverige*. Han satt länge i *Personhistorisk tidskrifts* redaktionsutskott och i nationalkommittén för genealogi och heraldik. För sina omfattande insatser för svensk genealogi tilldelades han 1990 Victor Örnbergs hederspris av Sveriges

släktforskarförbund och så sent som 2013 fick han Monteliusmedaljen av Svenska fornminnesföreningen.

Hans gjorde aldrig karriär inom universitetsvärlden. I stället kom han att ha sin livsgärning inom vad som i dag brukar kallas den humanistiska forskningens infrastruktur – lexikon, handböcker och personhistoriska artiklar. Hans efterlämnade arkiv innehåller hyllmeter av korrespondens. Från hela Norden skrev man och ställde frågor och frågorna besvarades lika plikt-troget vare sig de kom från professorer eller släkt- och hembygdsvetare. Denna hans generositet tog åtskillig tid i anspråk och var tidvis påfrestande för honom. Kanske kan man se det som ett sätt att tacka för den ynnest han dagligen upplevde: att ett helt arbetsliv få ägna sig åt sin främsta hobby, och få betalt för det.

Roger Axelsson,
Svenskt biografiskt lexikon

Comics and Satire – Cultural History Records & Cultural Heritage? Visby, 1–2 oktober 2015

Tecknade serier har i dag tagit plats på tidningarnas kultursidor och möts av ett allt större intresse även inom den akademiska världen, där serierna studeras som en del av det allmänna medielandskapet och som aktörer i sociala och historiska processer. Konferensen Comics and satire – Cultural History Records & Cultural Heritage? satte tecknade serier och politisk illustrationskonst i fokus som inflytelserika massmedia och delar av vårt kulturarv. Möjligheterna och utmaningarna att arkivera och studera dem diskuterades under två dagar av forskare och experter på museer och arkiv från ett tiotal europeiska länder. Med syftet att tillföra forskningen om populärkultur en starkare politisk dimension och framhäva betydelsen av att använda tecknade serier och politisk illustrationskonst som historiskt källmaterial i kultur- och samhällsvetenskapliga sammanhang anknöt konferensen till arbetet i det nordiska nätverket *NNCORE* (Nordic Network for Comics Research), som startade år 2011 på initiativ av Anne Magnussen, Syddansk universitet, och som i dag leds av Rebecca Scherr, Oslo universitet. Flera från nätverket var med i Visby och presenterade aktuella projekt som använder tecknade serier och karikatyrteckningar som historiskt källmaterial för att belysa politiska frågor.